

MARGONAUTÁK

Írások Margócsy István 60. születésnapjára

Szerkesztők

Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Vaderna Gábor (I. rész)

Ambrus Judit, Bárány Tibor (II. rész)

Munkatárs: Teslár Ákos (II. rész)

rec.iti

Budapest • 2009

[<http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>]

SPIRÓ GYÖRGY

A vidéki kislány

A hegyvidéki temető két részét elválasztó keskeny, kátyús, elhanyagolt, egy nyomtávú úton hajtok fölfelé, csak a helybéliek és a taxisok ismerik; ezúttal mindössze egyszer kell visszatolnom egy kiszélesedésig, hogy a szemben jövő autó elhajthasson mellettünk.

Lányom magába süppedve, szokásától eltérően szótlánul gubbaszt hátul a gyerekekben. Jártunk már arrafelé kocsival sokszor, de még sohasem észlelte, hogy két halál közötti keskeny úton közlekedünk, noha tudta, hogy temető veszi körül, ahol apám urnája is található valahol, a nagyapjáé, akit nem ismerhetett, meg az én első társam sírja, aki nem lett az anyja senkinek. Nem mutattam meg a gyerekeimnek, a féltestvéreknek e két sírt, noha kérték. Talán túl közelinek éreztem még magamhoz a dolgot.

Szép helyen van az a kórház, a fogaskerekű szabadsághegyi megállójával átellenben. A kívülről ütött-kopott nagy épület belül aránylag karban van tartva. A közelében egy garázszerű építményben ajándékbolt üzemel, lehet benne kapni radírt, kulcstartót, matricát, szőrmókot, amire egy kicsi embernek a kórház közelében mulhatatlan szüksége lehet; az elmúlt négy évben sok kis apróságot kapott ott a lányom, aki mindig csak „nézelődni akart bent”, ahogy nagy ravaszul kifejezte magát.

A kórház bejárata előtt nyugati márkájú kocsik parkolnak mostanában, és a bejáratától jobbra pénzkidó automata üzemel: ha egy aggódó szülő elfelejtett volna pénzt vinni magával, hogy az alulfizetett nővéreknek és orvosoknak a kötelező háritó gesztusokkal nem törődve borítékot gyömöszölgjön a zsebébe, mulasztását immár könnyedén pótolhatja.

Lányom kezelőorvosa szabadságon van éppen, de a főnővér azt mondja, hogy az igazgató úr fogadja, mindjárt jön az EKG-ba.

Kisvártatva megjön az igazgató, bemegyünk. Zömök, hatvanas, fekete hajú férfi, súlyosan ül a székén, helyet kínál. Emlékszik a lányomra három évvel korábbról, fel is sorolja minden baját kívülről, elismerően bólogat. Meghallgatja a tüdejét, majd közli: nem engedi haza, kezdődő tüdőgyulladás.

Némi kérdezősködés után, mikor is világitották át utoljára, leküld minket az alagsori röntgenbe. Várakozás közben tovább meséltem a lányomnak a végtelen mesét Mátyás király lányáról, Rékáról, akit a török szultán elraboltatott, de Mátyás kémei szerencsésen visszaraboltak.

Lányom soha nem tudott megbékélni azzal, hogy Mátyás királynak nem volt lánya, csak egy törvénytelen fia, akiből nem lehetett király. Örült, amikor kitaláltam, hogy ugyan fiút szeretett volna Mátyás király, de lánya született Beatrixtól; a kisdedet, meséltem tovább, a király csalódottan elvetette magától, de aztán a kislány minden téren megnyilvánuló kiválóságát belátva borzasztóan megszerette. Tényleg lehet örülni annak, ha egy mesebeli lány már háromévesen ír, olvas, számol és pompásan lovagol, valamint a dárdát mindenki másnál pontosabban és messzebbre hajítja. Ebben a mostani mesében megállapodunk abban, hogy a mama, Beatrix, éppen nagyon beteg, a királynak sincs ideje foglalkozni a lányával, rábízta hát magas rangú udvarnokára, aki azonban áruló lesz, Rékát – ez a királylány neve – kilopja Magyarországról, és a török szultánhoz szállítja, aki a saját lányaként akarja felnevelni. De a magyar kémek, akik Európa valamennyi nyelvén kiválóan beszélnek, és egyébként is módfelett találékony emberek, a nyomára bukkannak Sztambulban, ahol szerb szövetkereskedőnek adják ki magukat, majd számos kalandot követően elrabolják a szultán testőrparancsnokával együtt, és visszaszállítják Budára. A török testőrparancsnok szégyenében a szultán ellenségéhez, vagyis Velencébe vándorol; onnét fogják majd a zseniális magyar kémek Budára vinni valamiképp. Ez a rész még nincsen kidolgozva, ezt majd a következő napokban és hetekben kell kitalálnom. Azt már a lányom találja ki, hogy a szultán török testőrparancsnoka voltaképpen elrabolt árva magyar gyerek, akit janicsárként neveltek fel a törökök, és ő lesz az a Magyar Balázs, akinek a lányát Kinizsi Pál veszi feleségül majdan. Kevés nagy mítoszt dolgozott ki az ezeréves európai sanyarú magyar létezés; ebből a kevésből építjük fel a további meséket újra meg újra, a lányom meg én.

A több hétig tartó, folytatásos meséket szereti igazán a lányom, és ahogy cseperedett, egyre pontosabban és követelődzőbbben írta elő, kik legyenek a szereplők, és mi is történjék velük, de így is a váratlan fordulatoknak örül a legjobban, amelyeket ő még nem tudott kitalálni. Ha érzelmmel telített, hihetően váratlan fordulatot sikerül rögtönözni, sikkantgat és ugrál örömeiben. Ha a fordulat nem hihető, vagy az ő elképzeléseinek nem felel meg teljesen, hevesen tiltakozik, nekem pedig rögtönözni kell valami mást.

Otthagynom a kórházban, beülök a kocsiba, sietek haza, majd a lányom kulcsával behatolok az anyja lakásába, hogy a kórházban szükséges cuccait e két külön helyről összeszedjem. Megveszem mindazt, amit kért – egyetlen cukorkafajta kivételével, amit sehol sem tartanak –, és hajtok vissza a kórházba.

Ott áll az ápolónők részlegében, és szórakoztatja őket, ahogy szokta, azok pedig ugratják.

A négyes kórterem kettes ágyán elhever. Kipakolom a cuccait, berakom a szekrénybe, ami odavaló, a falra erősített polcra, ami odavaló, a mosdóra, ami odavaló.

Az egyes ágyon egy megtermett, magába forduló kislány ücsörög elveszetten.

Miközben pakolok, mellékesen megkérdezem a kislányt, honnan jött, mi a baja. Szűkszavúan és zárt artikulációval válaszolgat, alig érteni, és egyszer sem néz rám. Lányom felvilágosít, hogy Évi a neve. Nem volt sok ideje, hogy megtudakolja, az ápolónőkkel játszott, de már tudja. Az ismeretlenek iránti barátságos érdeklődéssel született a lányom, ezt még mindig nem sikerült kiölni belőle.

Annyit kihúzó a kislányból, hogy aznap reggel érkezett ő is. Már feküdt itt, egy éve. Kivizsgálásra jött Berettyóújfaluból. Öt húszkor indult volna a vonat, de késett legalább húsz percet. Fél tízkor érkeztek a kórházba. Csütörtökön hazaviszik a szülei. Jönnek érte, és hazaviszik. Csütörtökön hazaviszik, délelőtt, kora délelőtt.

Kipakolom a matekkönyvet és a nyelvtant, a lányom ezekből a leggyöngébb. A könyveket a két ágy között álló székre rakom. Kérdezem a kislányt, hány éves. Tíz lesz. Mint a lányom.

Azt mondja a kislány, hogy holnap délelőtt jön egy tanár, és lesz óra. Mindig délelőtt van óra. Felmondja az egész napirendet, hiszen ő már egy éve is volt itt.

A lányom hirtelen támadt féltékenységében elbüszkélkedik, hogy már ő is volt itt három éve egy hétig.

A kislány közli: hat harminckor van ébresztő. Erre a tromfra az én lányom már nem tud mit kitalálni.

Ketten vannak a hatágyas szobában, amelynek egyik ablaka északra, a másik keletre néz. A gyerekkórházban szívesen fogják bent az otthon is ellátható kicsinyeket, hogy a pontszámaikat növeljék, melyekre a sokszorosan ellenőrzött, bonyolult kimutatások kiállítása után a pénzt kapják az egészségügyi pénztártól. A létüket próbálják indokolni a gyerekkórházak, miközben egyre kevesebb gyerek születik. Az egyre kevesebb gyerek előbb-utóbb nem jobb kezelésben fog részesülni, hanem semmilyenben. Remélem, hogy addigra felnő a lányom.

Mind a két ablakból szép a kilátás.

Az északiból a fogaskerekű pályájára, a gyógyszerertárra meg a fák mögött rejtőző hatalmas épületre látni, ahol egykor gyakran megfordultam, mert az orvos barátom dolgozott ott, amíg Magyarországon élt. Az volt a Hármas Belklinika, amíg ki nem űzték. Túl szép helyen áll az épület, amely eleve szanatóriumnak épült, potentátok kinézték maguknak vagy kuplerájnak, vagy bankszékháznak, szállodának, akárminek, és leköltöztették a klinikát egy másik kórházba, amelyet felszámoltak, és az orvosokat, ápolókat szélnek eresztették.

A keleti ablakból a fogaskerekű állomását és a buszmegállót látni, távol pedig a Rózsadombot.

A keleti ablak előtt kopott asztal áll három nyűtt székkal; oda telepszem, miután a lányom ártatlanul megérdeklődik, meddig tudok maradni. Az ablak előtt szép, régi, om-ladozó balusztrádós erkély húzódik; oda nekik nem szabad kimenniük, világosítanak fel kórusban, megtiltották az ápolónők.

Odajön a lányom, leül velem szemben marasztalóan. Kéri, azt a cukrot is szerezzem be, amit nem sikerült, ma vagy holnap. Mondom: ha szemben a boltban megkapom, még ma hozom. Mutatom, mert látszik is a bolt. És szólok a vidéki kislánynak is, nézze meg, hol van a bolt.

Odajön az ablakhoz a vidéki kislány is.

Mutatom a fogaskerekű harmadik sínjét. Felhívom a figyelmüket arra, amire nekem is felhívták egykor, hogy olyan, mint egy fésű. A lányomat ez nem érdekli, a vidéki kislányt igen. Elmagyaráznám, mire való a harmadik sín, bele is kezdek, de ez már a vidéki kislányt sem érdekli, abbahagyom.

Sűrűn érkeztek a buszok, erre is felhívom a figyelmüket. Nem rossz dolog a forgalmat bámulni, emlékezem vissza gyerekkoromból. A vidéki kislány észrevételezi, hogy két ápolónő, immár civilben, siet a buszhoz. „A délelőtti ápolónők mennek haza”, közli tapasztaltan.

Nagyon otthon akar lenni abban a kórházban az a vidéki kislány, ahol csütörtökig egyedül kell lennie.

Kissé feloldódik, és fennhangon számolja a napokat.

„A hétfő már majdnem eltelt, és akkor csak két nap van hátra, mert csütörtökön már jönnek értem, az már nem is számít, mert jönnek már délelőtt.”

Nem olyan sok idő, mondom biztatóan, ki lehet bírni.

„Van tévé”, mondja, „délután, a csendes pihenő után lehet nézni, és este is.”

Lányom közli: Évi is azt a sorozatot nézi, amit ő. Volt már annyi idejük, hogy megbeszéljék.

Kérdezem a kislányt, nem kér-e ropit vagy egyebet. Nem kér.

A lányom elkezdi rágszálni a ropiját.

Kérdezem a kislánytól, nem kér-e gyümölcslevet. Nem kér.

Felnézek a polcára, meg van tömve minden földi jóval.

Nézelődöm kifelé a keleti ablakon. Nézelődöm kifelé az északi ablakon.

Balra van az a nagy, lepusztult ház, amelynek egyik garzonlakásában harminc éve jártam egyszer. Idős, jó humorú, eleven lelkű műfordító lakott benne, sok évet húzott le a szovjet légerekben, hazatérve kapta a lakást az államtól; a szovjet légernyelv hites ismerőjeként a nyelvileg nehéz művek fordítását bízták rá, amíg az ilyen művek közlését be nem tiltották nálunk is. A szovjet irodalom iránt érdeklődő csoporttársnőmet hívta meg magához, akivel együtt jártam épp; ő engem is elcipelt magával, e nem túl tapintatos módon óhajtván jelezni, hogy nem kíván az idős úr által óvatlanul megketyyintetni. A váratlan helyzettel szemrebbenés nélkül, elegánsan kibékülő idős úrtól tudtuk meg, hogy ez a ház volt a Gestapo főhadiszállása negyvennégyben, amelynek az alagsorában voltak a kínzókamrák.

Előbb-utóbb felcihelődöm, intéznem kell a városban az ügyeimet.

Másnap kora délután érek fel a kórházba, még tart a csendes pihenő.

A két lány ül a keleti ablaknál, nagy egyetértésben bámulnak kifelé.

Átadom az ajándékokat a lányomnak, mindenből kettő van vagy kettővel osztható. Nem kell felszólítanom, hogy az ajándékokat ossza meg a kislánnyal, bízhatom benne, hogy úgymint megteszi, mihelyt elmegyek.

Versengve mesélik, hogy hajnalban vettek tőlük vizeletet, széketmintát, vért; dél előtt jött a tanító néni; a kislány sürgősen tájékoztat, hogy a lányom matekmegoldásai hibásak voltak.

Kérdezem, jó matekos-e. Azt feleli, hogy igen.

Ülünk az ablaknál, beszélgetünk.

Mondja a kislány: gyakran jár a busz, úgy tízpercenként. Bal karján helyes kis karórát visel, szerethetik a szülei. Az én lányom nem viseli a karóráját, amit három éve vettem neki, az iskolában megtiltották, mondván, ha a tornaóra idejére leveszik, ellopják.

Gyorsan jár ez a busz, mondja a vidéki kislány.

Ezt nem fogom fel azonnal.

Amikor végre megértem, magyarázni kezdem, hogy ezen a vonalon nem egy busz jár, hanem több, öt-hat busz is akár; amikor az egyik elindul a végállomásról, a többi már az útvonalon tartózkodik itt-ott.

Szeme még jobban beszűkül, erősen gondolkodik.

Megint elmagyarázom. Hitetlenséget észlelek a tekintetében. Nem tudja elképzelni, hogy egy vonalon több busz is járhat. Próbálkozom még egyszer, aztán feladom.

Lejárt a csendes pihenő, rohannak a játékszobába, ott kapják az uzsonnát. Utánuk ballagok. Hivatásszerető ápolónők imitált gyerekrajzai borítják a falakat, hogy a gyerekek valamennyire otthon érezhessék magukat. Az uzsonna ezúttal híg teából áll. A kórházakban sincs több pénz ellátmányra, mint az iskolákban, egy napra és egy főre napi fél dollárnál valamivel kevesebb.

Lányom nem marasztal, amikor indulok, várja a kedvenc tévésorozata.

A harmadik nap elújságolja: holnap hazamehet, a doktor bácsi megígérte.

A vidéki kislány azt mondja, hogy ő is holnap megy haza.

A lányom csúnyán köhög még, nemigen hihető, hogy elengednék.

Negyednap reggel, amikor felmegyek, a főnővér közli, hogy a lányom hazamehet. Nem egészen ér váratlanul, mert előző este felhívott a lányom anyja, és kérte, fizessek a dokinak én. Be is tettem az egyik könyvemmet a zsebembe indulás előtt, minden eshetőségre. Pénzt és borítékot nem vittem magammal.

Bekopogok az EKG-ba, majd benyitok.

Az igazgató feláll, helyet kínál, visszaül. A kórház állományában marad a lányom, de hazamehet; ha bármi történne, hozzájuk vigyem vissza, és a következő hét elején kontrollra feltétlenül vigyük vissza. A gyógyszereit kipurciózzák otthonra.

Megköszönöm.

Semmiképpen se vigyük máshová, ugyanis ezt szokták tenni a zavarodott szülők, ebből lesznek a bajok, hogy két helyen van egy beteg egyszerre, amiről cikkeznek az újságok, hogy halottak pénzeit is elszámolják a kórházak az egészségügyi biztosítónak, holott csak az egyik kórházban állományba vettek cipelik a hozzátartozók másik kórházba, az újságírók pedig felfűjják.

Elkezd mesélni egy kísérleti gyógyszeről, amit asztmás gyerekek számára fejlesztettek ki Nyugaton, és nálunk ők próbálhatják ki; a receptorokra hat, ennyit felfogok; szenvedélyesen magyarázza a gyógyszer hatásmechanizmusát, azt hiszi, értem.

Aztán a felesége fiáról kezd mesélni: leukémiás lett ötévesen, a rosszabbik fajtát kapta meg; az a legrémesebb, amikor gyerek haldoklik, öt és tizenkét éves kor között a legrosszabb a gyerekek is, a szülőnek is; a gyerek aztán meghalt, az tényleg borzasztó.

Ijedtemben arra gondolok, hogy a lányom is leukémiás, és az igazgató így adja a tudtomra, de aztán visszaemlékezem, hogy a lányom vérképe mindig jó volt, most is jó, nem ezért mondta hát. Csak el akarta mondani valakinek, aki érti.

Én azonban nem értettem pontosan, mit is mond az igazgató. Kifejezetten a felesége fiáról beszélt – de nem a saját fiáról. A feleségét kisgyerekekkel együtt vette el? Vagy elváltak, és mástól lett gyereke a volt feleségének?

És miért nekem mondja ezt?

Talán mert nincsen kinek elmondania.

Véletlenül találkozott egy szülővel, akiről tudja, hogy író, és annak elmondhatja végre. Máskor is tapasztaltam ilyet, egy írónak csaknem olyan sietősen feltárulkoznak az emberek, mint egy gyóntatónak; feltételezik róla, hogy érti, amit hevenyészve, összefüggéstelenül mondanak neki. Nem tartanak igényt feloldozásra, válaszra, semmi egyébre, csak hogy fennhangon elmondhassák valakinek.

Amikor kifelé indul, megszólalok: „Igazgató úr. . .”

Még háttal állva nekem dühös, elhárító mozdulatot tesz.

Mondom: egy könyvet szeretnék átadni.

Megfordul, megkönnyebbülve néz rám.

„Azt elfogadom”, mondja.

Átadom a könyvet.

Megköszöni, átveszi, és felteszi egy szekrény tetejére. Olvasni, hát arra nem szokott ideje lenni, sajnos, csak szakkönyveket.

Összepakolom a lányom cuccait, aztán elkísérem fűjni.

Kedves, mulatságos arcú, idős nővér kezeli a számítógépet, amelynek a képernyőjén tíz gyertya ég, azt kell elfűjni. Háromszor fúj a lányom a géphez kapcsolt csőbe, két-három gyertya mindig égve marad, az átlaga 63 százalék, elég kevés. De hát volt már neki ötven százaléknál rosszabb fűjása is.

Amíg a nővér kinyomtatja az eredményt, s amíg a lányom az ajándékmatricák közül válogat az elébe tett dobozból, kibámulok a szoba déli ablakán.

Nemigen létezhet szebb fekvés a világon.

Süt a télvégi nap, süt rá annak a szobának a hatalmas erkélyére a hegy oldalában, és nincs úgazdag, akinek ennyire gyönyörű kilátása lenne Budapesten. Illetve hát vannak ilyenek: a szobából lefelé nézve látszik, hogy csak az elmúlt egyetlen év alatt újabb hatalmas területeket hódítottak el az építkezők a hegyből és az erdőből, Los Angelesben sem látni ilyen dúsgazdag, teraszos építkezést. A hegyoldal java része letarolva, szaporodnak a stílustalan, zagyva, sok százmilliós épületek; néhány év, és a hegyből nem marad semmi.

A matricát kiválasztván a lányom odajön hozzám, lenéz a városra ő is.

Miért nem lakunk itt, kérdezi. Közel lenne a kórház. Például ott, abban a nagy házban. . .

Mondom: abban az öreg házban sokan laknak, nekünk nem jutna hely.

Akkor abban az újban.

Legalább kétszázmillióra becsülöm az új ház értékét, ilyen csak a gonosztevők építenek mostanában. Erről nem óhajtom felvilágosítani, kifelé tuszkolom a varázslatos fekvésű sarokszobából.

Ennek a gyerekszanatóriumnak a napjai meg vannak számlálva, jövök rá. Lesz belőle exkluzív kupleráj, bankszékház, kormányüdülő vagy diktátori rezidencia. Ezeknek a gyerekeknek ebben a városban hamarosan nem lesz kórházuk egyáltalán.

Kész a lelet, kimegyünk a folyosóra.

Az igazgató ott áll a nővérek részlegében, hátával támasztja a falat. Futólag még egyszer köszönetet mondok, amikor elhaladunk mellette. Mennénk tovább, de váratlanul elkezd beszélni, meg kell állnunk.

Sokan vannak körülöttünk: nővérek, gyerekek, szülők, ő pedig csak mondja.

Két éve összehoztak egy együttműködést egy horvátországi üdülővel, ahol nagyon jó a klíma az asztmás gyerekek számára, Mali Lošinjban, de a minisztériumban úgy vélték, túl sokba kerül. Mi kerül sokba, mihez képest?! És az együttműködést lefűjták, pedig évi háromszáz gyereket lehetett volna gyógyítani! A kórházat hol így, hol úgy akarják megszüntetni. Ugyan megúszták, hogy a kirúgott miniszter közhasznú társaságba vigye az épületet, de például most oda akarják adni a vakoknak – mert szép innét a kilátás, teszi hozzá gonoszul –, és az egyház is meg akarja kaparintani. Egy müncheni rendház összeszedett annyi pénzt, hogy megkaphassa, hozzá is kézbesítettek egy miniszteri leiratot, rajta volt a miniszter aláírása, rajta volt az egészségügyi pénztár főnökének aláírása, hogy a rendházé lesz, neki is alá kellett írnia, mit tehet ő, kicsi ember ő, aláírta. Aztán pár hétre rá jöttek, leszúrták, hogyhogy illet aláír, holott nem is volt szabályos közbeszerzési eljárás, mire ő mondta, rajta volt a miniszter aláírása is, mit tehetett volna, mire mondták, az nem számít. Ez a mostani miniszter is, fölfele nyal, lefele tapos, nem lett volna szabad ezt az egészségügyi költségvetést elfogadni, de elfogadta ez is, mint a többi. Aztán majd az történik, ami a fenti épülettel, a volt

Hármas Belklinikával: a kiürítése óta, már vagy tíz éve ott áll üresen, nem tudnak mit kezdeni vele, a hátsó traktusában van egy nővérszálló, de csak azt használják, és amíg harcolnak érte, ott áll üresen, és pusztul. Nem azt várják a befektetők, hogy fele áron adja oda nekik az állam, dehogya, az nekik kevés: kivárják a húsz évet is akár, de adják oda tizedáron, nekik van idejük, a befektetőknek.

Elindul vizitálni; a beosztott orvosai rangsorrendben, lihegve követik.

A cuccokat pakolom, amikor a lányomnak eszébe jut, hogy a maradék finomságokat egy olyan kicsinek adja, akit nem látogatnak a szülei. „Biztos örülni fog.” És elszalad a finomságokkal.

Aztán társalog az egyik kedves ápolónővel, aki a többiekhez hasonlóan szintén nem kapott tőlem se könyvet, sem egyebet, én meg a cuccokkal a kezemben végre a lépcsőház felé indulok, és észreveszem Évit. Ül a folyosón egy padon, mellette egy bajuszos, középkorú férfi, az apja, a zárójelentést várják. Ülnek egymás mellett szótlánul, maguk elé bámulva meredten.

Elköszönök Évitől. Nem köszön vissza, zavartan lehajtja a fejét, az apja oldalra bámul. Ismeretlennek nem köszönünk vissza, mert csak rosszat akarhat nekünk.

2000

Hét év múlva a gyerekkórházat bezárták, a gyerekeket és az orvosokat Budakeszin egyetlen emeletre zsúfolták össze. A volt gyerekkórház mindkét épülete üres, akárcsak az egykori szanatórium, a volt Hármas Belklinika hatalmas tömbje a fogaskerekű túloldalán.

2009